

Sygn. akt II UK 505/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 lipca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Zbigniew Hajn

w sprawie z wniosku P. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Wydział Realizacji Umów
Międzynarodowych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 16 lipca 2014 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 9 kwietnia 2013 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 9 kwietnia 2013 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy P. G. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o emeryturę.

W ustalonym stanie faktycznym, wnioskodawca (urodzony w dniu 13 kwietnia 1947 r.) złożył w dniu 3 czerwca 2009 r. wniosek o przyznanie emerytury we wcześniejszym wieku z uwzględnieniem okresów ubezpieczenia przebytych w Polsce i Stanach Zjednoczonych. Decyzją z dnia 19 lutego 2010 r. organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury wobec nieudokumentowania 35 - letniego okresu ubezpieczenia z tytułu pozostawania w stosunku pracy, wskazując nadto że ostatnie zatrudnienie wnioskodawcy przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę nie wynikało z umowy o pracę.

Rozpoznając odwołanie wnioskodawcy, Sąd Okręgowy ustalił, że łączny okres zatrudnienia wnioskodawcy w Polsce i w Stanach Zjednoczonych wynosił 36 lat, 10 miesięcy i 27 dni, w tym 13 lat okresów ubezpieczenia przebytych na terenie Stanów Zjednoczonych, zaś okres ubezpieczenia wynikający ze stosunku pracy wyniósł 24 lata, 11 miesięcy i 5 dni. Sąd ten ustalił, że w 2007 r. wnioskodawca podlegał ubezpieczeniu początkowo z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę (do marca), a następnie samozatrudnienia (amerykańska instytucja ubezpieczeniowa w formularzu PL/USA 3 stwierdziła, że w latach 1994 - 1996, 1998 - 2000, 2002, 2004 - 2005 oraz w 2007 wnioskodawca podlegał ubezpieczeniu z tytułu samozatrudnienia - w 2006 r. wnioskodawca był zatrudniony w Wish Group LLC).

Sąd pierwszej instancji wskazał, że zgodnie z art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) mężczyzna urodzony przed dniem 1 stycznia 1949 r., który nie osiągnął wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1 ustawy, może przejść na emeryturę po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli wykazał co najmniej 35-letni okres składkowy i nieskładkowy albo co najmniej 25 - letni okres składkowy i nieskładkowy oraz został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy. Według art. 29 ust. 2 ustawy emerytura, o której mowa w ust. 1, przysługuje ubezpieczonym, którzy: ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę, byli pracownikami oraz w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym pozostawali w stosunku pracy co najmniej przez 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę byli uprawnieni do renty z tytułu niezdolności

do pracy. Natomiast w myśl ust. 3 cytowanego przepisu spełnienia warunków, o których mowa w ust. 2, nie wymaga się od ubezpieczonych, którzy przez cały wymagany okres, o którym mowa w ust. 1 pkt 1 i 2, podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy. W ocenie Sądu Okręgowego, odwołujący się spełnił kryteria wymaganego wieku oraz stażu pracy do uzyskania prawa do wcześniejszej emerytury. Nie ulega również wątpliwości, że w rozpoznawanej sprawie nie ma zastosowania ust. 3 art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, bowiem wnioskodawca nie legitymował się co najmniej 35-letnim okresem składkowym i nieskładkowym ubezpieczenia pracowniczego. W tym zakresie Sąd powołał się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2008 r., II UK 326/07 (OSNP 2009 nr 21-22, poz. 301), wskazując, że warunki przejścia na wcześniejszą emeryturę, określone w art. 29 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, muszą być spełnione łącznie, co oznacza, że konieczną przesłanką przyznania wcześniejszej emerytury, jest warunek pozostawania w stosunku pracy ostatnio przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę. Wymóg ten jest wyłączony jedynie w stosunku do ubezpieczonych, którzy przez cały wymagany okres, o którym mowa w art. 29 ust. 1 pkt 1 i 2 podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy. Pracowniczy, a nie powszechny, charakter tego uprawnienia - po dniu 1 stycznia 1999 r. - potwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 12 września 2000 r., K 1/00 (OTK 2000 nr 6, poz. 185). Sąd przywołał także wyrok Sądu Najwyższego dnia 7 grudnia 2001 r., II UKN 646/00 (OSNP 2003 nr 18, poz. 445), w którym stwierdzono, że zgodnie z art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, osoba nieobjęta pracowniczym ubezpieczeniem społecznym nie może nabyć prawa do wcześniejszej emerytury, mimo legitymowania się wymaganym stażem i wiekiem emerytalnym. Z redakcji tego przepisu wynika, że nie ma podstaw do uznania za ubezpieczonych „będących pracownikami” byłych pracowników, którzy wprawdzie legitymują się wymaganym pracowniczym stażem ubezpieczeniowym, ale konieczny wiek osiągnęli już po utracie statusu pracownika, w związku z ustaniem stosunku pracy bądź objęciem innym systemem ubezpieczenia społecznego. Pogląd ten jest utrwalony w orzecznictwie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12

lutego 2004 r., II UK 239/03, OSNP 2004 nr 20, poz. 356). Według Sądu Okręgowego zebrany w sprawie materiał dowodowy daje podstawę do uznania, że wnioskodawca ostatnio tj. bezpośrednio przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę nie był pracownikiem. Wprawdzie amerykańska instytucja ubezpieczeniowa nie podała dokładnych okresów zatrudnienia oraz podlegania ubezpieczeniu z tytułu samozatrudnienia wnioskodawcy w 2007 r., jednak należy uznać, że w 2007 r. początkowo kontynuował on zatrudnienie w W. (trwające od 2006 r.), zaś następnie podlegał ubezpieczeniu jako osoba samozatrudniająca się. Tym samym ostatni tytuł jego ubezpieczenia społecznego powstał z tytułu samozatrudnienia, a więc nie zostały spełnione przesłanki przewidziane w art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Wyrokiem z dnia 9 kwietnia 2013 r., Sąd Apelacyjny, oddalił apelację wnioskodawcy, dzieląc zarówno ustalenia faktyczne jak i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji. W uzasadnieniu wyroku Sąd zwrócił uwagę, że wnioskodawca wnosił o przyznanie prawa do polskiej emerytury na podstawie art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, z uwzględnieniem postanowień Umowy z dnia 2 kwietnia 2008 r. o zabezpieczeniu społecznym między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki (Dz.U. z 2009 r. Nr 46, poz. 374). Zdaniem Sądu drugiej instancji, wnioskodawca nie wykazał 35 - letniego okresu pracy na podstawie umowy o pracę wymaganego przepisem art. 29 ust. 3 ustawy, bowiem łączny okres ubezpieczenia wynikający ze stosunku pracy wyniósł 24 lata 11 miesięcy i 5 dni (w Polsce 21 lat, 11 miesięcy i 5 dni oraz w USA - 3 lata).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 Umowy o zabezpieczeniu społecznym między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki z zastrzeżeniem innych postanowień Umowy, jeżeli według przepisów prawa jednej Strony warunkiem nabycia prawa do świadczeń jest zgromadzenie okresów ubezpieczenia, instytucja właściwa tej Strony uwzględnia okresy ubezpieczenia przebyte zgodnie z przepisami prawa drugiej Strony, chyba, że takie okresy nakładają się na siebie. W ocenie Sądu, ani polski organ rentowy ani sąd pracy i ubezpieczeń społecznych nie są uprawnione do ustalania i weryfikacji okresów ubezpieczenia przebytych na terenie USA. Sąd Apelacyjny uzupełnił postępowanie dowodowe, ustalając na podstawie informacji organu rentowego oraz zaświadczenia amerykańskiej

instytucji ubezpieczeniowej, że wnioskodawca był zatrudniony w W. w okresie od dnia 2 stycznia 2006 r. do dnia 15 marca 2007 r. zaś następnie - do dnia 31 grudnia 2007 r. – zatrudniony był z tytułu pracy na własny rachunek, a więc był osobą samozatrudniającą się. Tym samym ostatnim ubezpieczeniem wnioskodawcy przed złożeniem wniosku o emeryturę było samozatrudnienie, a nie stosunek pracy, stąd nie spełnił on warunku 35 - letniego okresu pracy na podstawie umowy o pracę. Sąd zauważył także, że wnioskodawca spełnił warunek wieku 65 lat w dniu 13 kwietnia 2012 r. i od osiągnięcia wieku emerytalnego - decyzją z dnia 17 września 2012 r. - zostało mu przyznane prawo do emerytury na podstawie art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik wnioskodawcy, zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 1 ust. 2, art. 6 ust. 1 i 5 oraz 7 ust. 1 Umowy z dnia 2 kwietnia 2008 r. o zabezpieczeniu społecznym między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki w związku z art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, oraz naruszenie przepisów postępowania – art. 232 zdanie drugie w związku z art. 216 k.p.c. przez „niedopuszczenie z urzędu dowodu z uzupełniającego przesłuchania strony i wezwania wnioskodawcy do osobistego stawiennictwa na rozprawę, skoro Sąd Apelacyjny uznał, że materiał dowodowy winien zostać uzupełniony, co miało wpływ na wynik sprawy”, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpatrzenia, ewentualnie uchylenie wyroków Sądów obu instancji i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez uwzględnienie odwołania w całości, zmianę zaskarżonej decyzji organu rentowego i przyznanie wnioskodawcy dochodzonego świadczenia od dnia 3 czerwca 2009 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nie ma uzasadnionych podstaw.

Zgodnie z art. 398³ § 1 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej może być naruszenie prawa materialnego (pkt 1) lub przepisów postępowania (pkt 2), jednak

w tym drugim przypadku zarzuty skargi kasacyjnej są skuteczne, jeżeli uchybienie przepisom postępowania mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Stosownie do art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, a w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozwagę jedynie nieważność postępowania (chodzi przy tym o nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji). Granice podstaw kasacyjnych wyznaczone są przez sposób ujęcia przytoczonych w skardze kasacyjnej przepisów prawa, których naruszenie zarzuca się zaskarżonemu wyrokowi, oraz ich uzasadnienia (art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.). Chodzi zatem o wywiedzenie, na czym – zdaniem skarżącego – polega uchybienie przez sąd drugiej instancji konkretnym przepisom przytoczonym w podstawach kasacyjnych i wykazanie – w przypadku podstawy określonej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. – że naruszenie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Na wstępie należy uznać, że brak podstaw do uwzględnienia zarzutu naruszenia przez zaskarżony wyrok wskazanego w skardze kasacyjnej art. 232 zdanie drugie w związku z art. 216 k.p.c. Przede wszystkim zarzut ten nie został prawidłowo skonstruowany, skoro zarzuca jedynie naruszenie art. 232 zdanie drugie k.p.c., (odnoszącego się do postępowania dowodowego przed sądem pierwszej instancji) bez powiązania go z art. 391 § 1 k.p.c. Także przywołanie w tym kontekście naruszenia art. 216 k.p.c. (Sąd może w celu dokładniejszego wyjaśnienia stanu sprawy zarządzić stawienie się stron lub jednej z nich osobiście albo przez pełnomocnika) - również bez powiązania go z art. 391 § 1 k.p.c., nie ma znaczenia prawnego, mając na względzie postępowanie poprzedzające wydanie zaskarżonego wyroku.

Uzupełniając uwagi wstępne, należy – w związku z tzw. procesowymi zarzutami skargi, przypomnieć, że Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (bądź jeżeli taki zarzut okaże się niezasadny) - art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c.

W okolicznościach sprawy oznacza to, że wiążące jest ustalenie, że wnioskodawca w 2007 r. początkowo kontynuował zatrudnienie w W. (w okresie od

dnia 2 stycznia 2006 r. do dnia 15 marca 2007 r.), a następnie podlegał ubezpieczeniu jako osoba samozatrudniająca się. Zatem do dnia 31 grudnia 2007 r. zatrudniony był z tytułu pracy na własny rachunek, a więc ostatnim jego ubezpieczeniem przed złożeniem wniosku o emeryturę było samozatrudnienie, a nie stosunek pracy (art. 6 ust. 1 i 5 Umowy z dnia 2 kwietnia 2008 r. o zabezpieczeniu społecznym między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki). W kontekście tego skutecznie niezakwestionowanego ustalenia, brak podstaw do kwestionowania stanowiska Sądu Apelacyjnego co do charakteru zatrudnienia wnioskodawcy.

W ocenie Sądu Najwyższego, sąd pracy i ubezpieczeń społeczny, a wcześniej organ rentowy oceniający złożony wniosek o świadczenie, nie są uprawnione do ustalania okresów ubezpieczenia przebytych na terenie USA, niemniej poddając je ocenie, mogą uznać, że miało ono – na gruncie prawa polskiego - inny charakter, zważywszy przeprowadzone postępowanie dowodowe. W okolicznościach sprawy oznacza to, że zatrudnienie (wynikające z przedstawionego zaświadczenia), na gruncie prawa obowiązującego w Polsce, może być uznane za wynikające ze stosunku pracy, jeżeli poczynione ustalenia na to pozwalają. W postępowaniu ze skargi kasacyjnej możliwość taka jest ograniczona zarzutami skargi, w sprawie brak ku temu podstaw skoro w skardze kasacyjnej nie podniesiono zarzutu naruszenia art. 22 k.p. definiującego stosunek pracy.

Niezasadny jest w związku z tym zarzut naruszenia art. 6 ust. 1 i 5 oraz 7 ust. 1 Umowy z dnia 2 kwietnia 2008 r. o zabezpieczeniu społecznym między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki. Według pierwszego z wymienionych przepisów osoba zatrudniona na terytorium jednej ze Stron, w odniesieniu do tego zatrudnienia, podlega przepisom prawa wyłącznie tej Strony jednak z zastrzeżeniem postanowień zawartych w tym przepisie, ten zaś ust. 5 stanowi, że jeżeli ta sama działalność jest uznawana za pracę na własny rachunek zgodnie z przepisami prawa jednej Strony, a za zatrudnienie zgodnie z przepisami prawa drugiej Strony, do działalności tej mają zastosowanie przepisy prawa tylko pierwszej Strony, jeśli osoba ją wykonująca ma miejsce zamieszkania na terytorium tej Strony, a w pozostałych przypadkach stosuje się przepisy prawa drugiej Strony.

Oznacza to, biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, że zatrudnienie wnioskodawcy na terenie USA, oceniane jest według prawa polskiego, zaś uwzględniając brak w zarzutach skargi odwołania się do art. 22 k.p. (określającego stosunek pracy), nie ma uzasadnienia do weryfikowania oceny Sądu Apelacyjnego, że zatrudnienie wnioskodawcy od marca do grudnia 2007 r. wynikało z tzw. samozatrudnienia, nie zaś z umowy o pracę (por. także trafne stanowisko zawarte wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 grudnia 2012 r., III AUa 1128/12, LEX nr 1272006).

Podobnie, jako bez znaczenia prawnego, należy ocenić zarzut naruszenia art. 7 ust. 1 Umowy. Przepis ten zobowiązuje organ rentowy, do uwzględniania okresów ubezpieczenia przebytych zgodnie z przepisami prawa USA do tzw. polskich okresów ubezpieczenia, niemniej jednak klasyfikując je, bierze pod uwagę prawo polskie.

Ogólnie trzeba stwierdzić, że postanowienia Umowy o zabezpieczeniu społecznym między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki, nie dotyczą kształtowania materialnych przesłanek nabywania prawa do świadczeń, tak więc osoba mieszkająca w Polsce, legitymująca się także „amerykańskimi” okresami ubezpieczenia, dla skutecznego ubiegania się o emeryturę w niższym wieku, powinna wykazać prawne przesłanki uzasadniające przyznanie świadczenia określone w art. 29 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiedział się już także w kwestii uprawnień do tzw. emerytury w niższym wieku, konsekwentnie przyjmując, że osoba objęta niepracowniczym ubezpieczeniem społecznym nie może nabyć prawa do wcześniejszej emerytury, mimo posiadania wymaganego stażu i wieku emerytalnego, przewidzianych w art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (por. powołany wyżej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2001 r., II UKN 646/00). Warto przypomnieć, że art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS już w tekście pierwotnym dotyczył tylko ubezpieczonych będących pracownikami (podlegających pracownicemu ubezpieczeniu społecznemu), co znalazło odbicie w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. np. wyrok z dnia 24 września 2004 r., II UK 471/03, OSNP 2005 nr 6, poz. 88). Ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264), został zmieniony art. 29 ustawy (art. 1 pkt 14). Według tego przepisu w wersji obowiązującej od 1 lipca 2004 r., wcześniejsza emerytura przysługuje ubezpieczonym, którzy ostatnio, przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę, byli pracownikami oraz w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym pozostawali w stosunku pracy co najmniej przez 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę są uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy. Warunków tych nie muszą spełniać osoby, które przez cały wymagany okres podlegały ubezpieczeniu z tytułu pozostawania w stosunku pracy. Stąd prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 29 ustawy przysługuje wyłącznie ubezpieczonemu z tytułu zatrudnienia (pozostawania w stosunku pracy).

Przedstawioną wykładnię art. 29 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w pełni podzielaną przez skład rozpoznający niniejszą sprawę, przedstawił Sąd Najwyższy także w postanowieniu z dnia 8 lutego 2006 r., III UZP 3/05 (OSNP 2007 nr 5-6, poz. 84).

W rozpatrywanej sprawie, biorąc pod uwagę poczynione w sprawie ustalenia, ostatnim ubezpieczeniem wnioskodawcy przed złożeniem wniosku o emeryturę było samozatrudnienie, co wyklucza przyznanie mu prawa do dochodzonego świadczenia.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy oddalił, jako niemającą usprawiedliwionych podstaw, skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.